

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Bachelorscriptie Algemene Economie

Een belastingharmonisatie in de EU: is het einde van belastingcompetitie in zicht?

Imre del Prado

416470

Geschreven onder begeleiding van dr. Dana Sisak

Tweede beoordelaar: dr. S.H. Bijkerk

Inhoudsopgave	2
Abstract	3
1. Introductie	4
2. Theoretisch Raamwerk	5
3. Literatuurverslag	6
4. De haalbaarheid van een belastingharmonisatie in de Europese Unie	8
4.1 Politieke haalbaarheid	9
4.2 Groeiende macht van de Europese Unie	9
5. De huidige situatie omtrent economische integratie	11
5.1 Handelsvrijheid	12
5.2 Intensivering handel binnen de Europese Unie	13
5.2.1 Methodologie	13
5.2.2 Analyse van de resultaten aangaande handel binnen de EU	14
5.2.3 Vergelijking van handel met landen buiten de EU en wereldhandel	18
5.3 Economische integratie zichtbaar in de aandelenmarkt	20
5.4 Arbeidsmigratie als maatstaf	20
5.4.1 Methodologie	21
5.4.2 Analyse van de resultaten van Poolse immigranten	22
5.4.3 Analyse van de resultaten van Letse immigranten	23
6. De juiste aanpak van belastingcompetitie	24
6.1 Het belang van een aanpak van belastingcompetitie	25
6.1.1 Geschonden aannames en gevolgen	25
6.1.2 Sta-in-de-weg voor de invoering van een harmonisatie	28
6.2 Financiële gevolgen harmonisatie	29
6.3 Financiële gevolgen minimumtarief	30
6.4 Overige afwegingen	32
7. Conclusie	33
8. Discussie	35
9. Referentielijst	37
10. Appendix	41

ABSTRACT

In dit paper wordt gekeken naar de schadelijkheid en een mogelijke aanpak van belastingcompetitie in de Europese Unie, wat ofwel een harmonisatie ofwel een minimumtarief kan zijn. Er wordt voornamelijk gebruik gemaakt van literatuur van begin deze eeuw en er wordt empirisch onderzoek gedaan om de verandering van economische integratie sinds deze papers tot nu in kaart te brengen. Dit onderzoek heeft tot verschillende bevindingen geleid. Ten eerste lijkt op dit moment een concrete aanpak van belastingcompetitie onhaalbaar. Door de vorm van beleidsvoering in de Europese Unie moet elk land het eens zijn met een verandering van beleid qua vennootschapsbelasting. Dit is bijna onmogelijk, omdat uit een ander resultaat van dit paper blijkt dat er meerdere landen achteruit gaan qua Bruto Nationaal Product. Deze achteruitgang geldt naast voor een harmonisatie ook voor een minimumtarief. Een harmonisatie zou daarentegen wel leiden tot een gemiddelde stijging van het BNP van de EU als geheel, waar dit voor een minimumtarief niet zo blijkt. Uit empirisch onderzoek bleek de EU sinds 2004 wel stappen te hebben gemaakt op het gebied van economische integratie, waardoor een harmonisatie aantrekkelijker wordt. Echter, mede door de niet bijzonder grote stappen die gemaakt zijn ten opzichte van de rest van de wereld en de twee eerder genoemde resultaten, moet geconcludeerd worden dat een belastingharmonisatie momenteel niet de juiste aanpak is.

1. Introductie

Al vele jaren wordt Nederland gezien als een belastingparadijs, wat in december 2016 nogmaals werd bevestigd door Oxfam. Deze ontwikkelingsorganisatie had een top 15 belastingparadijzen opgesteld, waarin Nederland alleen onder Bermuda en de Kaaimaneilanden eindigde. De misgelopen vennootschapsbelasting is enorm. Met behulp van brievenbusfirma's, ofwel bedrijven die een leeg kantoor met enkel een brievenbus in een voordelig land bezitten, besparen multinationals jaarlijks miljarden. Een voorbeeld hiervan is Google, dat in 2014 via de Nederlandse belastingroute 2,7 miljoen euro belasting betaalde in plaats van de 2,67 miljard die het zonder belastingconstructie zou moeten betalen. Van de officiële winst is uiteindelijk zo'n 99,9% naar Bermuda gesluisd, waardoor in Nederland maar over 11 miljoen euro belasting moest worden betaald (NOS, 2016).

Meerdere, vooral linkse, politieke partijen willen verandering aanbrengen in het huidige beleid. Partijen als de Partij van de Arbeid, D66, ChristenUnie, SP en GroenLinks willen een minimumtarief op Europees niveau (NU, 2017). Dit komt voort uit de miljarden euro's belasting die de overheid misloopt, wat voorkomen kan worden door het stoppen met bepaalde belastingverdragen en het instellen van een minimumtarief. Nederland heeft ten opzichte van andere lidstaten echter geen bijzonder laag tarief, waar België bijvoorbeeld haar tarief sinds 2012 heeft verlaagd van 34% naar 20%. Hiermee hebben ze een lager tarief dan in Nederland, dat 25% is over winsten groter dan twee ton. Dit lijkt dan ook een belangrijk onderwerp te worden, wanneer de kabinetsformatie in Nederland geslaagd is (Broekhuizen, 2016). Maar om van de status belastingparadijs af te komen, dient er voornamelijk wat gedaan te worden aan de belastingconstructies. Maar hiermee komt er nog geen einde aan belastingcompetitie, wat een ongewenst fenomeen in een statenverband als de EU zal blijken te zijn.

Over een mogelijke oplossing zijn aan het begin van deze eeuw meerdere papers geschreven. Ten eerste is er een minimumtarief, wat ook is voorgesteld door meerdere Nederlandse politici. Hiernaast is er een harmonisatie, waarbij er tussen de EU-landen geen tot weinig verschil zal zijn in het tarief. De keuze tussen deze twee hangt niet alleen af van de financiële gevolgen, maar ook van de haalbaarheid van deze beleidsvormen. Deze opsomming van problemen leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

- In hoeverre is een belastingharmonisatie haalbaar en gewenst in de Europese Unie?

Om deze vraag te beantwoorden zijn drie hypothesen opgesteld. Deze hypothesen zullen getracht te worden beantwoord aan de hand van eerder bedachte theorieën en empirische onderzoeken tussen landen binnen de EU. Ten eerste zal de haalbaarheid van een harmonisatie in kaart gebracht worden, waarna de tweede hypothese de huidige omstandigheden qua economische integratie vergelijkt met die in de tijd van de grootste uitbreiding van de EU in 2004. Met de derde hypothese wordt de afweging gemaakt of belastingharmonisatie daadwerkelijk de beste optie is, in plaats van dat er gekozen wordt voor een minimumtarief.

2. Theoretisch raamwerk

Het eerste begrip dat een nadere verklaring behoeft is het hoofdthema van dit onderzoek. Belastingharmonisatie wordt hier gezien als het instellen van een volledig gelijk belastingtarief in elk EU-land. Als er naar deze term wordt gerefereerd in dit onderzoek, zal het gaan om vennootschapsbelasting. Aan de hand van deze definitie is ook het basische model van Zodrow opgesteld, wat de gevolgen van belastingcompetitie in kaart brengt. Deze theorie is gebruikt voor de derde hypothese en toont aan hoe belastingcompetitie kan leiden tot inefficiënt lage publieke uitgaven. Om empirisch onderzoek te doen over de verandering van economische integratie is gebruik gemaakt van het statistiekprogramma Stata. Er is gebruik gemaakt van een OLS-regressie, die enkele aannames behoeft. Ondanks dat deze later worden besproken, worden hier enkele definities uitgelegd.

Homoskedasticiteit betekent dat de variabelen dezelfde variantie hebben.

Heteroskedasticiteit betekent daarentegen dat er bepaalde subgroepen zijn die in variantie verschillen, iets wat de later terugkomende OLS aanname van homoskedasticiteit schendt.

Stationaire data houdt in dat over de tijd die onderzocht wordt, het gemiddelde en de variantie niet veranderen over tijd. Autocorrelatie is gedefinieerd als een bepaald proces dat over tijd wordt beïnvloed door zichzelf, waardoor dit fenomeen bij de errorterm kan zorgen voor een inconsistente schatting van de coëfficiënt. Tot slot wordt er gesproken over een

unitair belastingsysteem, wat inhoudt dat de belasting van een bedrijf samen met dochterondernemingen als één berekend wordt. Op basis van economische activiteit worden belastingen per land berekend en bij elkaar opgeteld. Verdere begrippen worden gedurende het onderzoek duidelijk behandeld.

3.Literatuurverslag

In dit onderzoek worden verschillende papers over belastingcompetitie gebruikt. De kwestie van belastingharmonisatie komt voornamelijk voort uit het basische belastingcompetitiemodel van Zodrow, waarvan hij in november 2003 een uitbreiding voor de EU publiceerde in zijn paper 'Tax Competition and Tax Coordination in the European Union'. Zodrow kan gezien worden als een gerenommeerde naam op het gebied van belastingcompetitie, voornamelijk omdat hij samen met Mieszkowski in 1986 één van de eerste was die het verschijnsel modelleerde. Het paper dat dit model uitwerkte is 1974 keer geciteerd, terwijl de extensie van dit model 226 citaties heeft. Dit hoge aantal citaties maakt het paper geloofwaardiger en overtuigender. Hij concludeerde echter dat ten tijde van zijn paper de theorie over belastingcompetitie nog niet een gehele harmonisatie in de EU kon aanbevelen. De nadruk lag volgens hem op het definiëren van oneerlijke competitie in plaats van het bestrijden, omdat de EU landen er nog niet klaar voor waren. Dit paper is echter gedateerd, waardoor dit huidige onderzoek nieuwe inzichten kan geven over het debat.

Aansluitend hierop is het paper 'Company Tax Reform in the European Union' van Sørensen, wat twee maanden na het paper van Zodrow gepubliceerd werd. Ook deze naam is geen onbekende op het gebied van belastingcompetitie. In zijn voornaamste werken, waaronder dit paper, modelleert hij de financiële effecten van een bepaald belastingbeleid in de Europese Unie. De conclusie is dat het statenverband beter economisch geïntegreerd moet zijn om een harmonisatie lucratief te maken. Het gemiddelde BNP in de gehele EU zal stijgen, maar niet het BNP van elk land individueel. Bij verdergaande economische integratie zal de EU kunnen functioneren als een unitair belastingsysteem tegen het huidige transfer pricing systeem, waarbij multinationals winsten kunnen transfereren om zo belasting te betalen in een land met een gunstiger tarief. Een unitair belastingsysteem behoeft economische integratie, omdat een dergelijk systeem alleen werkt voor multinationals als zij

niet met handelsbarrières te maken krijgen en dus economische vrijheid hebben. Hierdoor is het mogelijk om als bedrijf als één belastbare eenheid gezien te worden. Belastingcompetitie wordt verleden tijd, omdat de winst niet meer getransfereerd kan worden naar landen met een lager tarief. Wanneer een unitair belastingsysteem van kracht is, zou een harmonisatie ook makkelijker te realiseren zijn. Door de afname van competitie kan de EU als geheel één efficiënt tarief instellen. In dit huidige onderzoek zullen de situaties van toen en nu vergeleken worden, om zo deze theorie nieuw leven in te blazen.

Een harmonisatie moet echter juridisch en politiek haalbaar zijn. Met behulp van een analyse van de wetgeving en het beleid van de Europese Unie wordt hier een algemeen beeld van geschetst. Om dit aan te vullen is gebruik gemaakt van het paper 'How the European Union constrains the state: Multilevel governance of taxation' van Genschel en Jachtenfuchs, gepubliceerd in 2010. Hierin wordt de aanname dat de EU weinig macht heeft over nationale belastingen in twijfel getrokken en is voornamelijk geschreven vanuit een politiek inzicht. De auteurs concluderen dat deze assumptie vooral gedaan wordt door een tekort aan politieke debatten over dit onderwerp, terwijl de regulering van het statenverband wel degelijk een groeiende invloed heeft. In het huidige paper wordt bekeken of deze conclusie samen met de analyse van de wetgeving en het beleid van de EU leidt tot duidelijkheid over de haalbaarheid van een belastingharmonisatie.

Om een inzicht te geven over de financiële gevolgen van een harmonisatie voornamelijk een recenter paper van Sørensen gebruikt. Het eerder genoemde paper bekeek immers maar 15 landen, waar het nieuwe paper genaamd 'The Dilemmas of Tax Coordination in the Enlarged European Union' uit 2007 een simulatie maakt met 25 EU landen. Deze simulatie resulteerde in een aanzienlijk grotere vooruitgang in BNP voor de gehele Unie, wat vooral ten koste zou gaan van de nieuwe landen. Hieruit blijkt ook het belang van het paper aangaande de haalbaarheid van een belastingharmonisatie, omdat het vooral de kleine landen zijn die achteruit gaan bij een dergelijk beleid. Dit paper geeft een duidelijk beeld van de gevolgen van een harmonisatie en draagt daarmee bij aan de huidige discussie aangaande het beste belastingbeleid.

Uit de gebruikte papers over belastingharmonisatie volgt dat het meer gezien werd als lange termijn doel. Deze papers zijn voornamelijk aan het begin van deze eeuw geschreven,

waardoor de vraag kan worden gesteld of we nu ver genoeg zijn om dit doel te bereiken. Dit is ook de belangrijkste toevoeging van dit paper aan de langdurige discussie over belastingcompetitie.

4. De haalbaarheid van een belastingcompetitie in de Europese Unie

Het eerste wat nodig is om de onderzoeksvraag te beantwoorden is een analyse van de macht die de Europese Unie heeft over het beleid van haar lidstaten. De macht van de EU gaat ten koste van de soevereiniteit van haar lidstaten. Een relevant onderwerp aangaande soevereiniteit in de EU is immigratie. De laatste jaren is er een enorme stroom vluchtelingen de EU binnengekomen. Velen van hen riskeerden hun leven door op een klein bootje de Middellandse Zee over te varen richting Italië of Griekenland. De Europese Unie had als antwoord hierop een verplichte herverdeling over haar lidstaten (NOS, 2015). Dit is in Nederland een schop tegen het zere been van veel mensen. Ondanks dat deze vluchtelingen komen uit onleefbare oorlogsgebieden, zijn er voornamelijk rechtse mensen die ze liever zouden weren. Of dit voortkomt uit racisme of uit angst voor de hoge kosten die eraan vastzitten, is onduidelijk. Echter, er kan zonder twijfel gesteld worden dat dit in de Nederlandse politiek een omstreden onderwerp is.

Uit dit voorbeeld blijkt het belang van soevereiniteit. Zo kan er ook gekeken worden naar financiële kwesties. Wanneer een overkoepelend orgaan als de EU belastingharmonisatie wil verwezenlijken, zal geen enkele lidstaat meer de volledige macht hebben over haar vennootschapsbelasting. Hoe groot de voordelen ook zouden kunnen zijn, het deels afnemen van soevereiniteit zal ongetwijfeld leiden tot verzet van politici. Met dit in het achterhoofd wordt de eerste hypothese uitgewerkt:

- De Europese Unie is bij machte om belastingharmonisatie te verwezenlijken en zo deels de soevereiniteit weg te halen bij haar lidstaten.

4.1 Politieke haalbaarheid

Wanneer een land zich aansluit bij een supranationaal orgaan als de Europese Unie, is het vanzelfsprekend dat ze hierdoor volledige soevereiniteit verliezen. Zo heeft de EU verschillende artikelen waar de lidstaten zich aan moeten houden. Zo moet elk lid bijdragen aan een goed functionerende Unie (artikel 12) en moeten ze achter het veiligheidsbeleid van de Unie staan (artikel 24). Uit het belastingbeleid blijkt dat een harmonisatie nu vooral gewenst is voor indirecte belastingen zoals BTW en accijnzen, omdat deze een direct obstakel kunnen zijn voor vrije handel in goederen (artikel 113). Deze artikelen komen voort uit het verdrag van Lissabon (EEPA, 2008). Uit hetzelfde verdrag komt voort dat arbeid en kapitaal vrij zijn om verplaatst te worden tussen lidstaten. Bij de vennootschapsbelasting daarentegen wordt niet per se ingezet op harmonisatie. Het huidige beleid laat de landen vrij in het bepalen van de hoogte van de belasting. Echter, er zijn meerdere voorstellen van wetsbepalingen geweest die een basisbelastingratio willen. De haalbaarheid hiervan hangt af van hoe er gestemd wordt voor deze voorstellen. Momenteel is er een unanimiteit van stemmen nodig, waar een gekwalificeerde meerderheid van stemmen het makkelijker zou maken om bepaalde beslissingen door te laten komen. In het geval van unanimiteit van stemmen, kunnen er alleen beslissingen gemaakt worden indien iedereen voor stemt. Hierdoor heeft elk land als het ware een vetorecht. Sinds 1 november 2014 is de gekwalificeerde meerderheid van stemmen in werking bij onderwerpen zoals buitenlandse zaken en veiligheid. Hierdoor kan een besluit genomen worden als 55% van de lidstaten voor stemt en deze lidstaten tenminste 65% van de gehele bevolking van de EU vertegenwoordigen (Consilium, 2014). Met deze vorm van besluitvorming kan de EU haar macht vergroten en zullen de lidstaten hun soevereiniteit verder moeten inleveren. Dit biedt echter kansen voor de invoering van een belastingharmonisatie.

4.2 Groeiende macht Europese Unie

Zoals vermeld geldt deze gekwalificeerde meerderheid van stemmen niet voor belastingbeleid, waardoor het vrijwel onmogelijk is om een beleid door te voeren waar vanuit minstens één land kritiek over geuit wordt. De Raad van Ministers is van mening dat de meerderheidsregel noodzakelijk is in bepaalde takken van belastingbeleid, maar niet voor

de directe belastingen. De Raad vindt dat de EU vooral baat heeft bij een nieuwe besluitvorming aangaande indirecte belastingen zoals BTW. De Europese Commissie heeft dan ook voorgesteld om bij een deel van het belastingbeleid te kiezen voor deze nieuwe besluitvorming, maar tot nu toe zonder succes. Er is echter wel een minimum BTW ratio, omdat BTW een negatief effect heeft op de exporten (Krugman & Feldstein, 1989). Om elke lidstaat een eerlijke kans te geven in internationale handel is een minimum van 15% BTW ingesteld, maar via een bepaalde regeling is er ook een gereduceerde ratio van 5% mogelijk (European Commission, 2017). Hieruit blijkt duidelijk het streven van de Europese Unie naar een geharmoniseerd BTW beleid, maar op het gebied van directe belastingen ontbreekt dit streven.

De Europese Unie geeft momenteel qua belastingbeleid nog veel vrijheid aan de staten, maar dit is veel veranderd in de afgelopen decennia. Het ontwikkelen van een enkele markt is namelijk één van de doelen van de EU. Hoewel dit vooral bedoeld is om de barricades tussen landen te verlagen en zo kapitaal en arbeid mobiel te houden, heeft dit ook zijn effecten op nationale belastingen. Het aantal secundaire belastingwetten, bindende wetten opgezet door de Europese raad, zijn sinds de jaren zestig flink vergroot. In de jaren zestig waren ze vooral bedoeld voor BTW en andere indirecte belastingen, terwijl ze de laatste tijd meer betrekking hebben op directe belastingen zoals de vennootschapsbelasting. Zo zijn er in de jaren negentig twee richtlijnen gekomen qua het belasten van multinationals. Deze richtlijnen werden alleen opgesteld voor het doel, waarbij de middelen voor het bereiken van dit doel vrij waren. Echter, de richtlijnen zijn in de jaren negentig ingehaald door besluiten, die strenger zijn. Regulaties, de strengste middelen die de Europese Unie kan inzetten, blijven daarentegen weinig voorkomend (Genschel & Jachtenfuchs, 2010). Hieruit blijkt dat de Raad van Ministers van de EU, de wetgevende autoriteit in het orgaan, door de jaren heen steeds meer te zeggen heeft over het nationale belastingbeleid. Dit is opmerkelijk, omdat de Raad van Ministers uit één afgevaardigde van elk EU-land bestaat. Door de unanimiteitsregel zijn er dus 28 gelijksgezinde ministers nodig om een richtlijn of regulering in te voeren (European Commission, 2017). Daarentegen is te zeggen dat wanneer zo'n richtlijn of regulering daadwerkelijk is ingevoerd, deze ook bijna onmogelijk terug te draaien is. Hierdoor is de groeiende invloed van EU moeilijk te stoppen.

Hiernaast heeft deze Raad een deel van hun macht afgestaan aan de Europese Commissie, een instituut dat normaliter de initiatiefnemer is in plaats van de uitvoerende macht. Uit deze lichte shift van de wetgevende macht blijkt een vergroting van de macht van de EU over haar lidstaten. Wanneer de trend die te zien is in de secundaire belastingwetten en de machtsverdeling op gang blijft, zal dit er in de nabije toekomst voor zorgen dat de lidstaten steeds meer soevereiniteit inleveren. Hoewel het blijft bij secundaire wetten zoals reguleringen en niet bepaalde minimum en maximum belastingratio's, kunnen deze gaandeweg toch landen verregaand beperken in hun beleid (Genschel & Jachtenfuchs, 2010). Echter, deze beperking is in de huidige situatie nog niet zo ver gevorderd dat de Unie een ingrijpend belastingbeleid zoals een harmonisatie kan invoeren. Een verandering van beleidsvorm, zoals dat bij veiligheidskwesties is gebeurd, kan dit daarentegen doen veranderen.

5. De huidige situatie omtrent economische integratie

Een belangrijk punt in de discussie over belastingharmonisatie is de economische integratie in Europa. Het hebben van een unitair geharmoniseerd belastingsysteem in de EU kan ervoor zorgen dat het huidige systeem van transfer pricing overbodig wordt. Momenteel kan een multinational winsten naar een ander gedeelte van het bedrijf transfereren, om zo minder belasting te hoeven betalen. Hiervoor heeft het OECD een groot aantal regels opgesteld, om dit zo eerlijk mogelijk te laten gebeuren. Als de Europese Unie dit systeem van transfer pricing wil stoppen, moet het als een unitair belastingsysteem fungeren. Met dit systeem is een belastingharmonisatie te verwezenlijken. Echter, om bedrijven als een unitaire eenheid te laten functioneren, moet de Unie zoals in het literatuurverslag verklaard zeer goed economisch geïntegreerd zijn. Zonder deze integratie kunnen de opbrengsten van een harmonisatie de kosten van het opgeven van de nationale soevereiniteit op het gebied van belasting niet overtreffen (Sørensen, 2004).

De tweede hypothese luidt:

- De Europese Unie is sinds vergroting van de Europese Unie in 2004 aanzienlijk beter economisch geïntegreerd.

Economische integratie is te definiëren als een situatie of overeenkomst tussen bepaalde landen, die er voor zorgt dat handelsbarrières afnemen of eventueel verdwijnen. De Europese Unie is een voorbeeld hiervan, omdat het naast politieke overeenkomsten ook economische overeenkomsten kent. Echter, er zijn verschillende maatstaven om te meten in hoeverre landen economisch geïntegreerd zijn.

5.1 Handelsvrijheid

Ten eerste is gekeken naar de handelsvrijheid van de EU-staten in 2004 en 2017. Er is gekozen voor beginjaar 2004, omdat in dit jaar het paper van Sørensen werd gepubliceerd en omdat de grootste uitbreiding van de EU dat jaar plaatsvond. Op het gebied van handelsvrijheid kennen vooral nieuwe lidstaten een enorme vooruitgang. Met behulp van het in kaart brengen van tarieven en andere handelsbarrières kan een index worden gemaakt. Opvallend is dat op twee landen na elk EU-land een score krijgt van 87. Enkel Griekenland en Frankrijk scoren lager, namelijk 82 (Heritage, 2017). Voor Frankrijk is dit verschil moeilijk te verklaren, maar bij Griekenland kan dit mogelijk verklaard worden door strikt overheidsbeleid in verband met de crisis daar. Toch kan er gesteld worden dat de handelsvrijheid is toegenomen voor de EU als geheel, waardoor er weinig tot geen handelsbarrières zijn. Dit zorgt ervoor dat een proces zoals uitbesteding makkelijker tot stand kan komen. Uitbesteding kan zorgen voor bijvoorbeeld lagere belastingen en lagere loonkosten. Hierdoor is het aantrekkelijk voor grote multinationals die een kostbaar productieproces uitvoeren. Aziatische landen zoals China, India en Maleisië zijn al decennia lang een bestemming voor uitbesteding. Desondanks worden Oost-Europese landen zoals Polen, Bulgarije en Roemenië steeds aantrekkelijker. In de globale diensten locatie index zijn de landen respectievelijk op plek tien, twaalf en dertien te vinden (AT Kearney, 2016). Vergeleken met 2004 staat Polen op dezelfde plek, maar Bulgarije en Roemenië waren in dat jaar niet eens in de top 25 te vinden. Hiernaast stond in 2016 Letland op een 18^e plaats, waar ook zij in 2004 niet in de top 25 voorkwamen (AT Kearney, 2004). Dit suggereert een toename van economische integratie in de Europese Unie, vooral door de toegenomen betrokkenheid van nieuwe EU-staten.

5.2 Intensivering handel binnen de Europese Unie

Hiernaast zou economische integratie zich moeten uiten in een toename van handel tussen de betrokken landen. Hiervoor is de maatstaf import genomen. Met behulp van tijdserieregressies zijn de importen vanaf 2004 tot en met 2016 geanalyseerd en is er een voorspelling van 2017 gedaan. Ten eerste is gekeken naar de importen van EU-landen van andere lidstaten. Hierna is gekeken naar de importen van EU-landen van landen buiten de Unie. Ten slotte zijn de globale importen geanalyseerd om een gehele vergelijking te maken tussen de groei binnen de EU en de wereldgroei. Voor de eerste twee regressies is data gebruikt van Eurostat, waarbij het gaat om totale importen met als partner EU28 of extra EU28 in euro's. Extra EU28 vertegenwoordigt elk land in de wereld dat geen lid is van de EU. Voor de laatste regressie is data van het WTO geraadpleegd. Hierbij worden de importen van alle handelswaar uitgedrukt in dollars. Het feit dat er naar verschillen wordt gekeken, maakt het verschil tussen valuta verwaarloosbaar. Hiernaast is de data van beide databases inflatiebestendig.

5.2.1 Methodologie

De data is via Excel naar Stata geïmporteerd, waarna deze als tijdserie is gekenmerkt. Om het effect van tijd op de importen te analyseren is de volgende formule gebruikt:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 * t + \epsilon_t$$

De afhankelijke variabele staat hier voor de tijdserie van de importen. β_0 geeft een constante aan, die onbelangrijk is in dit onderzoek. β_1 staat voor de coëfficiënt van tijd t en ϵ staat voor de errorterm. In de eerste regressie is de import vanuit de EU28 gebruikt, opgevolgd door de import van de niet-lidstaten en ten slotte de hele wereld. Deze tijdserie moet aan de volgende assumpties voldoen:

1. De errorterm heeft een gemiddelde van nul.
2. Er is sprake van constante variantie, ofwel homoskedasticiteit.
3. De errorterm is niet gecorreleerd aan de onafhankelijke variabele.
4. Er is geen sprake van autocorrelatie van de errortermen.

5. Er is sprake van een constante verdeling over tijd, ofwel stationariteit.

Om aan aannames twee en vier te voldoen, is gebruik gemaakt van Newey-West standaardfouten. Aan aannames één en drie kan bij voorbaat al niet worden voldaan, omdat de gemiddelde errorterm en zo ook de correlatie van deze met de onafhankelijke variabele niet te meten zijn. Voor het nagaan van assumptie vijf is een Dickey-Fuller toets uitgevoerd. Bij tijdseries met een gemiddelde dat afwijkt van nul is de tweede toets gebruikt, terwijl bij tijdseries met een zichtbare trend de derde toets gebruikt is. De eerste toets, die uitgaat van een gemiddelde van nul, is geen enkele keer gebruikt. Van het overgrote deel van de variabelen is niet met 95% of 90% zekerheid te zeggen dat ze stationair zijn, waardoor ook deze assumptie geschonden wordt. Deze schendingen van aannames maakt de resultaten minder accuraat, maar de resultaten geven toch een indicatie van de werkelijke waarden. De Dickey-Fuller toetsen zijn te zien in Appendix A en B.

5.2.2 Analyse van de resultaten aangaande handel binnen de EU

Ten eerste is per EU-land het verschil van de importen van binnen de EU28 tussen 2004 en 2016 berekend, wat een beeld schetst van de verandering door de jaren heen. Vervolgens is de groei van de import ten opzichte van 2016 voorspeld zowel als een waarde in euro's als een procentuele verandering, om de verandering tussen 2004 en 2016 in een huidig perspectief te plaatsen. De resultaten worden per zeven geanalyseerd.

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Oostenrijk	2,49 miljard euro	2,24%	38,14%
België	3,37 miljard euro	1,58%	27,67%
Bulgarije	819 miljoen euro	4,72%	160,93%
Cyprus	42,3 miljoen euro	0,91%	51,76%
Tsjechië	4,33 miljard euro	4,23%	126,23%
Duitsland	20 miljard euro	3,16%	67,18%
Denemarken	885 miljoen euro	1,6%	42,20%

Resultaten import vanuit EU28-landen. Rode waarden zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval.

In deze tabel is te zien dat voornamelijk nieuwe lidstaten meer betrokken raken bij handel in de Europese Unie. Bulgarije en Tsjechië kennen in 12 jaar een groei van respectievelijk 160,93% en 126,23%. Dit is ongetwijfeld het resultaat van hun lidmaatschap, maar deze groei blijkt zich tevens voort te zetten. Beide landen kunnen een importgroei van meer dan 4% verwachten dit jaar. Hiernaast kunnen ook de langer gevestigde lidstaten een groei verwachten, wat samen een verbeterde economische integratie suggereert. Cyprus heeft als relatief nieuw EU-land een lage groeivoorspelling, maar dit resultaat wordt genegeerd door het gebrek aan significantie.

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Estland	479 miljoen euro	4,34%	122,92%
Spanje	706 miljoen euro	0,41%	22,52%
Finland	759 miljoen euro	1,89%	43,86%
Frankrijk	7,35 miljard euro	2,05%	35,68%
Verenigd Koninkrijk	5,23 miljard euro	1,8%	37,16%
Griekenland	-839 miljoen euro	-3,48%	-14,81%
Kroatië	290 miljoen euro	1,91%	60,36%

Resultaten import vanuit EU28-landen. Rode waarden zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Wederom scoren de meest recente leden het beste qua importgroei vanuit de EU28. Estland kende vanaf 2004 tot en met 2016 een groei van 122,92%. Deze ruime verdubbeling van de importwaarde lijkt dan ook een teken voor een blijvende groei, met name door de voorspelling van 4,34% groei in 2017. Kroatië toont als nieuwste EU-lid de tweede groei uit dit rijtje, maar de huidige groei lijkt tegen te vallen met 1,91%. De grotere EU-landen, naast Spanje en Griekenland, kunnen een groei verwachten van zo'n 2%. Spanje moet het doen met 0,41%, maar kampte met een niet-significante schatting. Opvallend is de terugval van Griekenland, wiens importwaarde in 2004 groter was dan in 2016 en een sterke daling van importen kan verwachten van liefst 3,48%.

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Hongarije	2,3 miljard euro	3,5%	96,48%
Ierland	616 miljoen euro	1,3%	45,1%
Italië	2,16 miljard euro	0,98%	23,71%
Litouwen	909 miljoen euro	5,2%	176,46%
Luxemburg	206 miljoen euro	1,36%	23,52%
Letland	502 miljoen euro	4,81%	141,77%
Malta	109 miljoen euro	3,57%	42,34%

Resultaten import vanuit EU28-landen. Rode waardes zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Opnieuw zijn er drie grote groeiers zichtbaar, die elk sinds 2004 bij de EU horen. Litouwen en Letland kennen een groei in twaalf jaar van respectievelijk 176,46% en 141,77%, waar Hongarije een groei kende van 96,48%. Het enige achterblijvende nieuwe lid van 2004 is Malta, dat lager scoort dan bijvoorbeeld Ierland. Ierland en Italië kunnen daarentegen maar een kleine groei verwachten dit jaar, waar laatstgenoemde niet eens de 1% haalt. Ook de groei van Luxemburg in 2017 zal niet groot zijn. Echter, Ierland heeft net als Italië te maken met een coëfficiënt die niet significant is. Dit maakt de schatting van deze landen twijfelachtig.

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	%groei 2016 t.o.v. 2004
Nederland	6,24 miljard euro	2,91%	56,66%
Polen	5,65 miljard euro	4,4%	136,44%
Portugal	488 miljoen euro	1,03%	39,48%
Roemenië	2,46 miljard euro	4,74%	199,22%
Zweden	2,31 miljard euro	2,55%	55,18%
Slovenië	425 miljoen euro	2,18%	59,48%
Slowakije	2,81 miljard euro	5,14%	188,47%
EU28	73,1 miljard euro	2,41%	51,1%

Resultaten import vanuit EU28-landen. Rode waarden zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Ten slotte het laatste rijtje, wat geen ander inzicht geeft dan de vorige. Roemenië, Slowakije en Polen kennen een ongekend grote groei sinds 2004. Roemenië heeft haar importen vanuit de EU28 met liefst 199,22% vergroot, wat bijna een verdrievoudiging is. Ook Slowakije komt in de buurt met 188,47% en Polen volgt met 136,44%. Er is echter één relatief nieuw lid dat niet hoog scoort, namelijk Slovenië met 59,48%. Hiermee zit het land in dezelfde regionen als Nederland en Zweden. Ook qua verwachte groei in 2017 scoort het ver onder de andere relatief nieuwe leden. Met 2,18% heeft Slovenië een minder groeiperspectief qua import dan Nederland en Zweden. De grootste groeiers, die lid zijn sinds 2004 of later, blijven ook groeien met een percentage tussen de 4,4% en 5,14%. Portugal laat matige groei zien, maar dat resultaat is niet significant. Als laatste staat de gehele EU28 genoteerd met een verwachte groei van 2,41% en een geconstateerde groei van 51,1%. Met behulp van deze statistiek zijn de andere resultaten in perspectief te plaatsen. Hieruit blijkt dat deze groei voornamelijk van de nieuwe landen komen, omdat enkel Duitsland, Zweden en Nederland een grotere groei kunnen constateren sinds 2004 en ook een grotere groei kunnen verwachten.

Deze resultaten suggereren in zekere mate een toegenomen economische integratie binnen de EU28. Ondanks dat dit vooral voortkomt uit de toegenomen handel met nieuwe lidstaten, is ook de handel van EU-staten met de langer gevestigde landen toegenomen. Dat de importen vanuit de EU28 naar bijvoorbeeld Duitsland en Nederland sterk zijn toegenomen,

kan een gevolg zijn van sterk toegenomen exporten vanuit de nieuwe lidstaten. Echter, deze nieuwe landen zijn nog niet welvarend genoeg om dit hele effect te veroorzaken. Dit suggereert een economische integratie van de EU28 als geheel.

5.2.3 Vergelijking van handel met landen buiten de EU en wereldhandel

Om deze resultaten in perspectief te brengen, zijn ook de importen van EU-leden gemeten met landen buiten de EU28 als handelspartner. Het gaat hier om een vergelijking van handel tussen EU landen en handel met de rest van de wereld, waardoor bij dit deel niet alle resultaten getoond worden. Deze resultaten zijn te lezen in Appendix D. Hiernaast zijn alleen vergelijkingen gemaakt indien een land in beide gevallen een significant resultaat hadden.

Wat direct opvalt is dat de handel met de rest van de wereld met 66,53% is gestegen vanaf 2004 tot en met 2016 tegenover de eerder behandelde 51,1% binnen de unie. Ook de verwachte groei in 2017 is met 3,13% hoger dan de 2,41% binnen de unie. Dit resultaat kan voortkomen uit de intuïtie dat de handelsbarrières binnen de EU in 2004 al dermate waren afgenomen, dat ze minder verschillen met 2016 dan de handel met de rest van de wereld. Een paar grote voorbeelden van handelsverdragen van de EU sinds 2004 zijn: Chili (2005), Centraal Amerika (2012), Colombia en Peru (2012) en Zuid-Korea (2015). Bovendien wordt ook binnenkort de CETA, een handelsverdrag met Canada, in werking gesteld. Dit kan de grotere verwachte groei van importen van buiten de EU28 rechtvaardigen (European Commission, 2017).

Er zijn wel enkele opvallende significante resultaten bij de importen van buiten de EU zichtbaar. Zo is de verwachte groei van importen van binnen de EU in 2017 groter dan de import van buiten de EU voor Bulgarije, Duitsland en Letland. Voor Duitsland is dit te verklaren door het feit dat Duitsland veel doorvoergoederen krijgt uit Nederland. Kijkend naar andere nieuwe lidstaten, zijn er meerdere niet-significant. De significante resultaten tonen echter, op Slovenië na, geen grote verschillen in groei. De verschillen in percentage voor Polen en Tsjechië zijn daarentegen wel meer dan 1 procentpunt. Deze resultaten hoeven echter niet de economische integratie binnen de EU te ontcrachten. De nieuwe lidstaten hebben met hun toetreding tot de Unie kunnen profiteren van de

handelsverdragen. Op die manier zijn ook de handelsbarrières met de rest van de wereld afgenomen.

Ten slotte zijn de globale importen tussen 2004 en 2016 bekeken. Qua aannames is er geen verschil met de eerdere twee regressies. De data is immers non-stationair, omdat deze met behulp van de tweede Dickey-Fuller toets een p-waarde van 0,2522 aangaf. Het procentuele verschil tussen 2004 en 2016 was 69,47%. Dit resultaat is hoger de eerder genoemde verschillen en is te zien in Appendix C. Hiernaast wordt over 2017 met behulp van een tijdsereiregressie een groei van 4,06% verwacht, wederom hoger dan de resultaten bij de eerdere twee regressies. Dit duidt erop dat de groei van handel binnen de EU28 minder sterk is dan die van de wereld. Echter, dit kan opnieuw niet de economische integratie binnen de EU verwerpen. Europa is al tijden één van de meest welvarende continenten, waar bijvoorbeeld Afrika bestaat uit voornamelijk ontwikkelingslanden. Het is dus niet opmerkelijk dat de wereldhandel sneller groeit, omdat er in de rest van de wereld ook meer ruimte voor groei is. Hiernaast heeft de EU de laatste tien jaar moeten kampen met meerdere crises, zoals bijvoorbeeld de bankencrisis. Vanaf 2007 draaien Amerikaanse banken enorme verliezen door minder hypotheekbetalingen, wat uitloopt in een crisis voor Amerika en haar handelspartners. De mindere groei van de handel in de EU ten opzichte van de wereldhandel kan verklaard worden door de afhankelijkheid van de EU van Amerika. Een land als China is minstens zo hard geraakt door de bankencrisis, maar behield toch een hoog groeiratio (Li et. al, 2012). Dit geldt ook voor de rest van Azië, omdat consumptie en investeringen zeer veerkrachtig waren en werkloosheid minder steeg dan verwacht (Keat, 2009). Ook het effect van de crisis op Latijns-Amerika was minder dan het effect op meer gevorderde economieën zoals in Europese landen. Verder herstelde Latijns-Amerika ook sneller door, net zoals China, hogere groeiratio's (Albrieu & Fanelli, 2011). Deze constatering ondersteunen het eerdere argument, waarin geopperd werd dat de wereldhandel sneller groeide dan de handel van de EU in verband met meer ruimte voor groei. Hierdoor worden de geconstateerde groei en de verwachte groei van importen binnen de EU gezien als een teken van verbeterde economische integratie sinds 2004. De groei van importen is echter geen sterk teken, omdat de wereldhandel sneller groeit. Er kan dan ook niet gesteld worden dat de EU sneller economisch integreert dan de wereld.

5.3 Economische integratie zichtbaar in de aandelenmarkt

Economische integratie tussen landen is echter met meer maatstaven te meten dan de openheid, mate van uitbesteding en de waarde van de import. Informatie over de gesteldheid van de integratie kan immers ook in kaart gebracht worden aan de hand van de aandelenmarkt in verschillende EU-landen. Economische integratie zal intuïtief leiden tot dezelfde groeimogelijkheden in elke lidstaat, want in een voltooide economische integratie van de landen zal de Europese Unie fungeren als één markt. Met het Gordon groeimodel in het achterhoofd en ervan uitgaande dat bedrijven hun volledige winst uitbetalen, zijn de opbrengsten van de aandelen in dit simpele model lineair gerelateerd aan de groeimogelijkheden van de bedrijven. Dus hoe verder de Unie economisch integreert, hoe meer de opbrengsten van de aandelen van vergelijkbare bedrijven convergeren. Met deze beredenering wordt verwacht dat de verschillen in de opbrengsten van de portfolio's kleiner zijn tussen lidstaten dan niet-lidstaten.

In de periode 1990-2007 is onderzocht of lidstaten daadwerkelijk een kleiner verschil in opbrengst hebben. Wanneer beide landen lid waren van de Unie, bleken de verschillen significant anderhalf procentpunt lager te liggen dan wanneer dit niet het geval was. Indien de periode werd uitgebreid naar 2016, werd dezelfde conclusie getrokken. Echter, in de periode 1990-2016 bleek dat de verschillen in opbrengsten minder afnamen dan in de eerste dataset. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de economische integratie in de eerste periode sterker toenam dan in de periode 2007-2016 (Bekaert et. al, 2017). Een verklaring hiervoor is logischerwijs de crisis die na de eerste periode volgde en de meest recente crisis, wat ervoor zorgde dat de handel tussen EU-landen afnam.

5.4 Arbeidsmigratie als maatstaf

Ten slotte kan economische integratie ook gemeten worden aan de hand van arbeidsmigratie. Migratiecijfers zijn gemakkelijk te verzamelen, maar de reden waarom mensen integreren is moeilijker te achterhalen. Echter, de landen vanwaar de migratie wordt gemeten, Polen en Letland, hebben momenteel geen oorlog of andere levensbedreigende conflicten. Hiernaast zijn Poolse arbeidsimmigranten niet meer weg te

denken uit de Nederlandse landbouwsector, voornamelijk als seizoens-werker. Na de vergroting van de EU in 2004 en 2007 zijn de migratiestromen logischerwijs gegroeid. Het land van bestemming hing echter af van het migratiebeleid van dit land. Landen die hun arbeidsmarkt open stelden voor werknemers van andere lidstaten, bleken een stuk meer immigranten te krijgen dan landen die dit niet deden. Hoe meer landen zich openstelden voor arbeidsmigranten, des te beter ze verdeeld werden over de lidstaten (Palmer & Pytlikova, 2013). Hieruit is af te leiden dat migratie vanuit Polen en Letland voornamelijk gemotiveerd is door de kansen die ze hebben op een andere arbeidsmarkt. Een ander argument voor de keuze van Letland, is het feit dat dit land één van de hoogste werkloosheid- en emigratiecijfers kent (Apsite et. al, 2013). Op die manier geven de migratiestromen sinds 2004 vanuit deze landen naar rijkere lidstaten een realistisch beeld van arbeidsmigratie binnen de Unie. Het is immers aannemelijker dat arbeidsmigranten vanuit armere landen naar rijkere landen gaan. Dit en het gebrek aan volledige datasets zijn de redenen waarom niet de migratie in de hele EU bekeken is.

5.4.1 Methodologie

De migratiestromen worden geanalyseerd richting acht landen gedaan, gebaseerd op hun welvarendheid en beschikbaarheid van data. De dataset die gebruikt wordt loopt tot en met 2014, waarmee de immigratie verder wordt geschat met een tijdsregressie van data van de OECD. Voor de tijdserieregressie van migranten was er sprake van dezelfde aannames als in de importregressie. Wederom zijn heteroskedasticiteit en autocorrelatie voorkomen met Newey-West errortermen en zijn de eerste en derde assumptie niet te rechtvaardigen. Opnieuw zijn Dickey-Fuller toetsen uitgevoerd, om te achterhalen of de data stationair of non-stationair is. Uit deze test bleek alleen Nederland stationaire data te hebben, maar toch zijn de resultaten van elk land bekeken. Ondanks dat deze regressies een minder accuraat zijn, geeft het toch een indicatie van de werkelijke waardes.

5.4.2 Analyse van de resultaten van Poolse immigranten

Nederland en Duitsland blijken de meest geliefde bestemmingen voor immigranten uit Polen. Ten opzichte van 2014 werd voor Duitsland een stijging van 5668 immigranten per jaar verwacht, waar dat voor Nederland 1909 was. Naast het feit dat deze immigratie deels kan worden gemotiveerd door het achterna emigreren naar familie, zal het zoals eerder beredeneerd vooral gaan om arbeidsmigratie. Dat juist deze landen het populairst zijn, valt te verklaren door de relatief kleine afstand tot Polen vergeleken met de andere landen en het aanbod van ongeschoold werk. Nederland vestigde in 2016 nog een record qua export van agrarische producten en voedsel, wat goed was voor 22% van de totale export (Rijksoverheid, 2017).

Land van bestemming	Gemiddelde stroom	Voorspelling groei
Zweden	4984	28
Finland	356	35
Nederland	13424	1909
Luxemburg	374	16
Italië	8926	-1140
Spanje	6738	-1080
Duitsland	148705	5668
Denemarken	3248	202

Migratiestromen vanuit Polen sinds 2004 (Voorspelling groei is t.o.v. de groei van 2014).

Rode getallen zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Opvallend is dat er twee landen zijn waar een daling van het aantal nieuwe Poolse immigranten werd voorspeld ten opzichte van 2014. Voor Spanje was dit een significante afname van 1080, waar de instroom naar Italië met 1140 afnam. Dit resultaat komt voort uit de constatering dat sinds 2008 de instroom in beide landen snel kleiner werd. In Italië is dit te verklaren door een verandering van beleid in 2008. De wet werd aangepast, waardoor het mogelijk was EU burgers uit te zetten indien zij een gevangenisstraf van minstens twee jaar kregen. Later dat jaar werd een wet aangenomen, waardoor EU burgers ook uitgezet konden

worden indien ze niet geregistreerd stonden. Deze aanpak was vooral ingesteld voor Roemeense zigeuners, maar blijkt ook haar effect te hebben gehad op immigranten uit andere Oost-Europese landen (Finotelli & Sciortino, 2008). De verminderde instroom van immigranten in Spanje is te verklaren door het instellen van een jaarlijkse quota voor buitenlandse arbeiders (Focus Migration, 2008). Deze aanpassingen van immigratiebeleid duiden op een achteruitgang van economische integratie door minder mobiele arbeid.

5.4.3 Analyse van de resultaten van Letse immigranten

Kijkend naar de instroom van Letse immigranten in de overige EU-landen, is de uitkomst relatief gelijk aan die van de Poolse immigranten. Ten eerste door de OLS aannames, voornamelijk de tekortkoming qua stationaire data. Er is wederom één land met stationaire data: Luxemburg. Echter, bij deze regressie zijn de voorspellingen van Spanje, Italië en Luxemburg niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval. Duitsland is opnieuw de meest aantrekkelijke bestemming, waarbij ten opzichte van 2014 een extra instroom van 841 Letse immigranten werd verwacht. Nederland kon een extra instroom van 122 immigranten verwachten ten opzichte van 2014. Opvallend is dat Finland maar een lage stijging van het aantal nieuwe immigranten kon verwachten, namelijk 18. Finland is immers het meest nabijgelegen land dat bekeken is.

Land van bestemming	Gemiddelde stroom	Voorspelling groei
Zweden	546	56
Finland	141	18
Nederland	603	122
Luxemburg	70	0
Italië	255	0
Spanje	446	14
Duitsland	5268	841
Denemarken	535	56

Migratiestromen vanuit Letland sinds 2004 (Voorspelling groei is t.o.v. de groei van 2014).

Rode getallen zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Uit dit korte onderzoek blijkt dat de instroom van Poolse en Letse immigranten vooral zichtbaar groeiende is in Nederland en Duitsland. Landen als Spanje en Italië hebben effectieve beleidsverandering ingevoerd om deze stromen terug te dringen. De andere geanalyseerde landen kampen met een zeer stabiele stroom immigranten. Het aantal arbeidsmigranten blijft, zolang de landen van bestemming hun arbeidsmarkt open houden voor buitenlandse werkers, constant toenemen. Dit is een teken van een nauwer economisch geïntegreerde Unie, omdat hieruit de mobiliteit van de arbeidsbevolking blijkt. Dit geldt echter niet de gehele EU, omdat Spanje en Italië hun immigratiestromen proberen in te perken. Om deze reden en de tekortkomingen in de database blijkt uit deze migratieanalyse immer een indicatie en geen doorslaggevend bewijs. De resultaten van migratie indiceren dus een deels toenemende economische integratie en niet een integratie van de hele EU.

6. De juiste aanpak van belastingcompetitie

Op 23 mei 2001 werd de strategie voor het belastingbeleid van de Europese Commissie gepresenteerd. Hierin werd aangegeven dat een gehele harmonisatie van de belastingssystemen van de EU-landen niet nodig was en zodoende geen prioriteit had. In 2006 werd dit beleid nog aangevuld met de bewering dat belastingproblemen grotendeels betere coördinatie tussen de landen behoeven. De focus ligt op het voorkomen van situaties waarin de economische activiteit tussen lidstaten wordt gedwarsboemd, om zo de interne markt te versterken (European Commission, 2017).

Ondanks het feit dat dit credo nog steeds geldt voor de Commissie, zijn er meerdere voorstellen gekomen om het beleid enigszins aan te passen. Echter, deze zijn vooral bedoeld om belastingontwijking te voorkomen. Er wordt nog niet gesproken van een gehele harmonisatie van nationale belastingssystemen en zodoende het concreet aanpakken van belastingcompetitie. Kijkende naar het huidige beleid van de EU, is de volgende hypothese opgesteld:

- Een totale belastingharmonisatie is meer gewenst voor de EU dan een minimumbelastingtarief.

6.1 Het belang van een aanpak van belastingcompetitie

Om een beeld te krijgen van de effecten van belastingcompetitie is gekeken naar het basische model voor belastingcompetitie (Zodrow, 2003). Dit begon met het idee dat overheden hun vennootschapsbelasting met opzet laag hielden, om zo bedrijven en kapitaal aan te trekken (Oates, 1972). Aan de hand van dit denkbeeld hebben Zodrow en Mieszkowski een model gecreëerd. Er worden hiervoor vele aannames gemaakt, waaruit blijkt dat het om een basisch model gaat dat moeilijk toepasbaar is. Het idee van het model is dat wanneer het aantal rechtsgebieden, die handelen zoals Oates voorspelde, toeneemt, dit uiteindelijk zal resulteren in een totale afschaffing van belastingen over eigendommen. Overheden zijn bang dat kapitaal het land gaat verlaten, wanneer er elders een lagere belasting wordt geheven. Er ontstaat een situatie waarbij elk land het meest aantrekkelijk wil zijn voor kapitaal, waardoor deze uiteindelijk teniet wordt gedaan. Hierdoor zou er immer een vaste belastingsom betaald worden per hoofd. Echter, wanneer een maximum komt op belasting per hoofd in elke staat, zal wél belasting over eigendommen geheven worden. Deze belasting zal alleen inefficiënt laag zijn, om een zo sterk mogelijke concurrentiepositie te behouden. Het gevolg hiervan is dat overheden minder afhankelijk willen worden van belastinginkomsten, wat mogelijk is door minder publieke uitgaven te doen. Met de aanname dat elk land gelijk is, zal de kapitaalverdeling niet veranderen en zullen de publieke uitgaven wel inefficiënt laag zijn. Hieruit blijkt de schadelijkheid van belastingcompetitie en mede het nut van een harmonisatie.

6.1.1 Geschonden aannames en gevolgen

Dit simpele model heeft verscheidene aannames die in de Europese Unie niet van toepassing zijn. Deze moeten worden behandeld om de noodzaak van een eventuele maatregel tegen belastingcompetitie te justificeren. Ten eerste de aanname dat elke staat in het model homogeen is. Europa kent zeer diverse landen op het gebied van grootte, welvaart en arbeidsbevolking. Indien lidstaten groot genoeg zijn om de kapitaalopbrengsten na belastingheffing binnen de Unie te beïnvloeden, geeft dit deze landen meer vrijheid in het kiezen van hun belastingratio. Omdat het risico op kapitaaluitstroom kleiner is, zullen grote landen hogere belasting heffen dan kleine landen. Desondanks zal er toch kapitaal

verplaatsen van grote landen naar kleinere landen, ervan uitgaande dat kapitaal perfect mobiel is.

Deze aanname is op haar beurt ook te betwijfelen. Lang niet al het kapitaal is op de korte termijn mobiel, denk aan grote machines in de industriector. Zulk kapitaal heeft tijd en geld nodig om verplaatst te worden. Dit maakt het voor overheden aantrekkelijk om de belasting te verhogen, wanneer dit tijdelijk immobiele kapitaal is geïnstalleerd. Door deze extra belastinginkomsten kunnen er meer publieke uitgaven worden gedaan. Rationele bureaucraten willen op hun beurt hun budgetten maximaliseren, om zo hun macht te vergroten (Niskanen, 1971). Dit is te bereiken door meer diensten te verlenen of te produceren. Zo worden de vergrote publieke uitgaven inefficiënt gebruikt. Waar de geschonden aanname de gevolgen van belastingcompetitie in eerste instantie lijkt te doen afnemen, zal dit juist tot een nieuw probleem leiden.

Hiernaast is er de aanname van immobiele arbeid. Ten tijde van het paper van Zodrow was arbeid nog verre van perfect mobiel in de EU. Kijkend naar de tweede hypothese is op te merken dat deze situatie flink veranderd is. De vergrote mobiliteit van arbeid heeft verschillende gevolgen voor het simpele model. Zo hebben mobiele arbeiders ieder een eigen voorkeur als het gaat om publieke uitgaven. Afhangend van deze preferenties gaan ze naar het land dat voor hen het meest voordelig is, waardoor een verschil in belastingratio's mogelijk is. Door deze verschillen zal het kapitaal echter inefficiënt verdeeld worden over de lidstaten en zal belastingcompetitie blijven zorgen voor te lage publieke uitgaven (Zodrow, 2003).

De constatering dat arbeid in de EU niet immobiel is, maakt het mogelijk om tijdelijke arbeiders of seizoens-arbeiders aan te trekken. In het simpele belastingcompetitie model zal de eigendomsbelasting inefficiënt laag zijn. Omdat dit ten koste gaat van de publieke uitgaven, is het voor de meer welvarende landen in de EU gunstig om seizoens-arbeiders een kans te geven. Ten eerste is het voordelig voor de werkgevers, omdat deze arbeid minder kost. Bijvoorbeeld Poolse arbeiders in Nederland, die vaak afhankelijk zijn van uitzendbureaus. Sinds de grenzen geopend zijn voor deze werknemers, zijn er al berichten van de slechte lonen en omstandigheden waarmee ze het moeten doen. Ondanks dat Polen sinds 2004 lid is van de EU, zijn deze problemen nog steeds niet verholpen. Uit interviews

met Poolse arbeiders tussen 2012 en 2015 blijkt dat ze nog steeds onderbetaald en uitgebuit worden. Zo komt het geregeld voor dat ze onbetaald moeten overwerken en te maken krijgen met bedreigingen. Hiernaast moeten de werknemers in te kleine ruimtes wonen tegen een te hoge huur, waarbij ook schending van de privacy geen ongewone kwestie is (SOMO, 2016).

Deze situatie is voor de Poolse werknemers verre van ideaal, maar voor de werkgevers in de desbetreffende sectoren kan dit de loonkosten flink drukken. Naast dat de situatie opties biedt voor werkgevers, heeft het ook een effect op de overheid. Wanneer meer arbeiders zich in het land vestigen, zullen de opbrengsten van de inkomensbelasting stijgen. Dit is aangenaam voor de overheid ten tijde van intensieve belastingcompetitie, omdat zo de eigendomsbelasting laag kan blijven en de gemiste opbrengsten enigszins gecompenseerd kunnen worden. Hiernaast is ten tijde van de crisis een andere trend ontstaan in migratie, namelijk arbeidsmigranten die terugkeren naar het vaderland (Zaiceva & Zimmermann, 2016). Hieruit blijkt de intentie om tijdelijk in het buitenland te werken, wanneer er goed te verdienen valt. In het geval van een crisis is de keuze om terug te keren naar het thuisland gemakkelijker te maken.

Ook dit kan helpen de lasten van belastingcompetitie te verlichten in twee situaties. In tijden van een bloeiende economie kunnen de te lage opbrengsten van eigendomsbelasting enigszins gecompenseerd worden door de hogere opbrengsten van inkomensbelasting, mede door de tijdelijke buitenlandse arbeiders. In slechtere tijden zal dit aantal medewerkers afnemen, iets wat onverwachts profijjt kan opleveren voor de overheid. Zo kan met behulp van capabele politici een bepaald uitgavenplan gecreëerd worden. In een goedlopende economie dienen er veel tijdelijke arbeiders het land in te komen, om deze vervolgens in slechte tijden uit het land te laten vertrekken. Zo kunnen de publieke uitgaven over deze twee hypothetische periodes verdeeld worden, waardoor ze gemiddeld hoger zullen uitvallen. Hierdoor zullen de arbeiders van een andere lidstaat bijdragen aan bepaalde publieke goederen, waar ze vervolgens maar kort van profiteren. Welvarende landen in de EU kunnen met behulp van deze theorie de kosten van belastingcompetitie binnen de perken houden, terwijl de lidstaten waar de arbeiders vandaan komen achteruit gaan. Zij hebben immers in goede tijden minder arbeidsaanbod en in mindere tijden juist meer. Dit kan de werkloosheid in slechte tijden flink doen versterken. Deze geschonden aanname lijkt

het belang van het aanpakken van belastingcompetitie wederom in eerste instantie te verkleinen, maar het zal via een omweg eveneens flinke schade kunnen doen aan de EU als geheel.

6.1.2 Sta-in-de-weg voor de invoering van een harmonisatie

De laatste aanname die geschonden wordt, is die van gelijke jurisdicties (Zodrow, 2003). Waar de eerdere geschonden aannames een invoering van een harmonisatie niet in de weg stonden, is dat hier wel het geval. Een belangrijk gevolg van het elimineren van belastingcompetitie is namelijk de vergroting van de publieke uitgaven. Door de grotere belastinginkomsten kan de overheid meer geld investeren in bijvoorbeeld educatie en infrastructuur, die elk positieve gevolgen heeft voor de economie. Echter, publieke uitgaven kunnen de economieën van de lidstaten alleen verbeteren als ze goed terechtkomen. In het simpele model wordt aangenomen dat elke jurisdictie homogeen is, maar dit is niet het geval in de EU. Voor Nederland is de term corruptie ongewoon, maar voor landen als Roemenië en Hongarije is het een reëel probleem. Waar Nederland op de achtste plek staat als het gaat om de minste corruptie, zijn Roemenië en Hongarije samen terug te vinden op plek 57. Bulgarije is het slechtst scorende EU land met plek 75 (Transparency International, 2017).

Publieke uitgaven op het gebied van gezondheidszorg worden in een land als Nederland dan ook aanzienlijk beter gebruikt. In het jaar 2000 heeft de UN bepaalde doelen gesteld op het gebied van algemene ontwikkeling, genaamd Millennium Development Goals (UN, 2017). Een doel hiervan was het reduceren van kindersterfte. Niet elk land kan dit zo gemakkelijk bereiken als Nederland, mede door het niveau van corruptie. Corrupte landen moeten meer investeren in gezondheidszorg om hetzelfde teweeg te brengen. Een belastingharmonisatie leidt dan tot meer publieke uitgaven in een land als Hongarije, maar deze worden pas effectief als het land een betere overheid heeft (Rajkumar & Swaroop, 2007).

Corruptie in Oost-Europa is één van de struikelblokken van belastingharmonisatie. Ondanks de maatregelen die de meest nieuwe lidstaten hebben genomen, blijft het een terugkomend subject. Een belangrijke reden hiervoor is dat corruptie moeilijk te ontdekken is, waardoor

corrupte politici door de genomen maatregelen te weinig geprikkeld worden om te veranderen. Hierdoor zijn ook burgers die getuigen zijn van corrupte zaken weinig gemotiveerd om dit aan te geven. In Oost-Europese landen zoals Hongarije lijkt corruptie simpelweg minder veroordeeld te worden. Verbod op het niet aangeven van corruptie wordt meer gezien als een symbolische maatregel, waardoor de aansporing mist om het daadwerkelijk door te zetten. Het falen van het stoppen van corruptie komt voornamelijk door verkeerd beleid, in plaats van de houding van corrupte bureaucraten. Er wordt immers te veel focus gelegd op het straffen van corruptie, in plaats van het belonen van anti-corrupie gedrag. Wanneer het beleid veranderd wordt van een straffend systeem naar een belonend systeem, zal er sneller een prikkel zijn om als politicus eerlijk te zijn of corruptie aan te geven (Batory, 2012). Met deze aanpassing van beleid zullen Oost-Europese EU-landen effectiever hun overheidsuitgaven benutten. Om die reden zal belastingcompetitie een interessanter onderwerp worden voor deze landen, waardoor het invoeren van een totale belastingharmonisatie in de Europese Unie ook voor hen bespreekbaar wordt. De eerdere aannames konden geschonden worden, terwijl ze alsnog de schade van belastingcompetitie toonden. Aan deze aanname daarentegen moet voldaan worden, omdat anders het belang van een aanpak van belastingcompetitie niet kan worden ingezien door corrupte landen.

6.2 Financiële gevolgen harmonisatie

Indien er een volledige harmonisatie van vennootschapsbelasting zal worden ingevoerd in de EU, zal dit grote financiële gevolgen hebben voor elke lidstaat. Elk land zal dezelfde regels naleven voor het berekenen van de belasting. De geharmoniseerde belastingratio's zullen afgeleid worden van een gemiddelde, wat gewogen of ongewogen kan zijn. De effecten zijn geanalyseerd op Bruto Nationaal Product en totale belastingopbrengsten binnen de EU25. Dit betekent dat er is geanalyseerd zonder Roemenië, Bulgarije en Kroatië. Dit is gedaan aan de hand van CETAX, een simulatiemodel speciaal ontworpen voor het bestuderen van coördinatie van belasting op kapitaalinkomsten.

Wanneer er gekozen wordt voor een gewogen gemiddelde, zal het BNP van de EU25 met zo'n 0,4% stijgen. Tegelijkertijd zullen de belastingopbrengsten minimaal dalen. Wanneer er gekozen wordt voor een ongewogen gemiddelde, zal het BNP zelfs stijgen met zo'n 0,8%.

Daarentegen zullen de opbrengsten wel significant dalen met 0,2%. In termen van welvaart levert een volledige harmonisatie meer op als er gebruik gemaakt wordt van een ongewogen gemiddelde.

Dezelfde analyse is ook per land individueel gedaan, wederom gebaseerd op een ongewogen gemiddelde. Zoals verwacht heeft een harmonisatie van de belastingratio's, die 27,2% zou worden, vooral een negatief effect op het BNP van landen waar voorheen het ratio laag was. Ierland zou bijvoorbeeld 1% van hun GDP moeten inleveren, omdat hun ratio voor de simulatie 12,5% was. Polen, Slowakije, Slovenië, Cyprus en Estland zullen met hetzelfde probleem kampen. Laatstgenoemde is er het slechtst vanaf, namelijk een BNP daling van 2,4%. De enige twee landen die voor de simulatie een hoger ratio hadden en toch een BNP daling kennen zijn Malta en Duitsland, dat in 2007 zelfs 38,36% vennootschapsbelasting hief. Elk land dat achteruit gaat op het gebied van BNP, behalve Malta, zal een stijging kennen van belastingopbrengsten (Brøchner et. al, 2007).

Dit onderzoek voorspelt dat een volledige harmonisatie de Europese Unie in zijn geheel welvarender maakt, maar niet elk land op zich. Deze landen zullen logischerwijs niet zomaar instemmen met een harmonisatie. Zoals eerder in dit paper duidelijk werd is de huidige regelgeving dat beslissingen op het gebied van belastingbeleid unaniem genomen worden. Om toch een harmonisatie te verwezenlijken, is dus een vorm van compensatie nodig voor de desbetreffende landen. Waar Griekenland geld kreeg in een poging hun economie te redden, zouden de landen met een negatieve uitkomst geld kunnen krijgen om hun BNP verliezen te compenseren. Dit kan gefinancierd worden met betalingen van landen die wel een hoger BNP hebben na de harmonisatie.

6.3 Financiële gevolgen minimumtarief

Een andere aanpak van belastingcompetitie is een minimumratio. Dit beleid is veelgenoemd in de politiek voor de verkiezingen, maar weinig in de literatuur. Het instellen van een minimumtarief maakt definitief een einde aan de meest intensieve vorm van belastingcompetitie, zoals genoemd in het simpele model, maar zal het fenomeen niet compleet elimineren.

Een vergelijking kan getrokken worden met het instellen van een minimumtarief voor dieselaccijnzen. Hierdoor gingen lidstaten in mindere mate reageren op veranderingen van elkaars accijns en ging de gemiddelde dieselaccijns omhoog. Dit suggereert een afname van belastingcompetitie binnen de EU. In 2004 leek dit ook een goede optie voor vennootschapsbelasting, waarover oud-minister Gerrit Zalm een minimum van 20% voorstelde (De Mooij, 2004).

Hoewel deze aanpak de belastingcompetitie op het gebied van vennootschapsbelasting kan doen verkleinen, is het verre van ideaal. Deze aanpak is vooral gunstig voor de rijkere Westerse EU-landen, die naar alle waarschijnlijkheid een minimumtarief verlangen dat onder hun huidige tarief ligt. Op die manier kunnen de meest recent aangesloten landen niet meer hun aantrekkingskracht behouden voor multinationals, omdat ze niet meer hun lagere tarief kunnen garanderen. Dit verslechtert de concurrentiepositie van deze landen aanzienlijk. Een minimum belastingtarief zal de verschillen tussen de landen in de Unie doen toenemen.

De negatieve effecten van een minimumtarief in de EU zijn in 2002 al bewezen. Een simulatie aan de hand van het TAXCOM model van Sørensen toonde de effecten op het BNP en de kapitaalvoorraad van verschillende delen van West-Europa. Het gaat hier dus om een minimumtarief in West-Europa, waaronder niet-lidstaat Noorwegen, en niet de Europese Unie zoals die er nu uitziet. Echter, de meest negatieve effecten zijn te zien bij landen die een tarief hadden onder het gesimuleerde minimum. Omdat de nieuwe EU-landen die niet in dit onderzoek zijn meegenomen voornamelijk tarieven onder het minimum hebben, geeft de simulatie een goede schatting van de effecten op de huidige EU. West Europa is ingedeeld in het Verenigd Koninkrijk, continentaal Europa en Noord-Europa. Continentaal Europa bestaat uit Oostenrijk, België, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland en Spanje. Noord-Europa bestaat uit Noorwegen, Zweden, Finland en Denemarken. Noorwegen is geen lid van de EU, maar wel van de EER. In de EER zitten Europese landen die vrije beweging van mensen, goederen en kapitaal toestaan, waardoor Noorwegen een relevant land is om mee te nemen.

Waar een harmonisatie met een ongewogen tarief zou leiden tot een BNP stijging van 0,8% in de EU, zal een minimumtarief in het continentale gedeelte van West-Europa leiden tot een BNP daling van maar liefst 2,1%. De Noordelijke landen en het Verenigd Koninkrijk zullen

daarentegen een stijging kennen van respectievelijk 0,8% en 0,5%. Onder de Noordelijke landen vallen Noorwegen, Zweden, Finland en Denemarken. In alle drie de regio's wordt een stijging van werkgelegenheid van 0,4% voorspeld, waardoor elke regio wel een welvaartsgroei kent. De daling van het BNP in continentaal Europa is te verklaren door de kapitaaluitstroom als gevolg van een hoger tarief, omdat deze landen in die tijd een relatief laag tarief hadden (Sørensen, 2004). Hiernaast zou het belastingcompetitie ook niet laten verdwijnen en zullen er alsnog te weinig belastinginkomsten zijn. Het systeem van transfer pricing zal blijven bestaan en er zal geconcentreerd blijven worden tot aan het minimumtarief. Het minimumtarief lijkt dus meer een tijdelijke oplossing, die uiteindelijk moet resulteren in een harmonisatie. Wanneer deze stap niet gemaakt wordt zal de EU vanuit financieel opzicht nooit voor een harmonisatie gaan.

6.4 Overige afwegingen

Naast het economische debacle dat een minimumtarief zou veroorzaken, is er ook nog de kwestie van oneerlijkheid. Landen met een lager tarief gaan er niet alleen op achteruit, ze worden ook gedwongen om hun tarief aan te passen. Landen met een hoger tarief daarentegen hoeven niks te veranderen. De meest eerlijke optie zal dan ook een volledige belastingharmonisatie zijn.

Deze economische gevolgen van ofwel een minimumtarief ofwel een gehele harmonisatie zijn echter zo'n veertien à vijftien jaar geleden. Hierdoor zijn er andere tarieven gebruikt dan die er nu zijn. Echter, het model dat voor de voorspelling werd gebruikt, maakte een lange termijn voorspelling. Hierdoor wordt verwacht dat de financiële gevolgen voor de hele EU weinig verschillen, ondanks dat het per land enorm kan verschillen. Om aan te sluiten bij de tweede hypothese; de EU is nu beter economisch geïntegreerd ten opzichte van toen. Hierdoor zou een belastingharmonisatie alleen maar beter tot zijn recht kunnen komen.

7. Conclusie

Om een antwoord te geven op de onderzoeksvraag zijn er drie hypothesen opgesteld en geanalyseerd. De eerste hypothese luidde als volgt:

- De Europese Unie is bij machte om belastingharmonisatie te verwezenlijken en zo deels de soevereiniteit weg te halen bij haar lidstaten.

Deze hypothese moet verworpen worden. Sinds 1990 is een duidelijke trend te zien op het gebied van invloed van de Europese Unie op het beleid van haar staten. Meer regels en wetten zorgen voor een meer eensgezinde Unie, wat leidt tot een verlies van soevereiniteit van de EU-landen. Echter, om een belastingharmonisatie in te voeren moet elk van de 28 landen voor het voorstel stemmen. Zolang een harmonisatie voor nadelen zorgt bij één van de landen, is dit onrealistisch.

Vervolgens moest duidelijk worden of deze belastingharmonisatie een gewenste beleidsvorm was. In 2003 bleek al dat er één verandering het meest noodzakelijk was om succes te bereiken. Dit komt naar voren in de tweede hypothese:

- De Europese Unie is sinds vergroting van de Europese Unie in 2004 aanzienlijk beter economisch geïntegreerd.

In 2004 kwamen er vooral nieuwe leden vanuit Oost-Europa. In eerste instantie lijkt de Unie dan als een geheel minder geïntegreerd te zijn, omdat het territorium is uitgebreid. De hypothese kan echter aangenomen worden. Ten eerste door de opkomst van Oost-Europese landen als uitbestedingsbestemming, maar ook door de intensivering van de handel in de gehele EU. Niet alleen zijn de verschillen tussen de jaarlijkse import tussen 2004 en 2017 groot, er wordt ook voorspeld dat deze importen zullen blijven stijgen voor bijna alle landen. De intensivering van de handel binnen de EU28 loopt daarentegen wel achter vergeleken met de handel van EU-landen met landen die geen lid zijn. Dit is een teken van versterkte wereldhandel, maar ontkracht niet de economische integratie binnen de EU. Ook van de aandelenmarkt valt af te leiden dat de integratie gestaag gaat. Ten slotte is economische integratie ook zichtbaar in de migratiestromen vanuit twee nieuwere EU-landen. Deze worden verwacht te blijven groeien, behalve vanuit Polen naar Italië en Spanje. Dit heeft echter te maken met beleidsvoering in die landen en ontkracht niet de vooruitgang van

economische integratie in de rest van de Europese Unie. Deze twee landen worden dan ook als uitzondering gezien en zorgen ervoor dat economische integratie een kleinere stap maakt op het gebied van mobiele arbeid.

Een belastingharmonisatie is dus, uitgaande van de conclusie van Sørensen, aantrekkelijker voor de EU. Maar om te stellen dat nu het juiste moment is, zou te kort door de bocht zijn. Daarom is met behulp van de laatste hypothese een vergelijking gemaakt met een alternatief.

- Een totale belastingharmonisatie is meer gewenst voor de EU dan een minimumbelastingtarief.

In het basische belastingcompetitiemodel van Zodrow bleken de gevolgen ernstig te zijn. Hij maakte echter gebruik van verschillende aannames. Meerdere van deze aannames zijn niet van toepassing op de EU, maar zullen toch opgelost kunnen worden door een belastingharmonisatie. De aanname van dezelfde wetgevingen is hier echter geen voorbeeld van. Wanneer deze aanname geschonden wordt en er een harmonisatie wordt ingevoerd, zullen corrupte landen geen verbetering zien in publieke uitgave. Door de onbetrouwbare overheden zullen deze uitgaven minder efficiënt zijn en zullen deze landen zich minder bekommeren om de effecten van belastingcompetitie. Wanneer de EU meer richting een Unie gaat met gelijke staten in alle opzichten, zal eerder wat gedaan worden aan deze vorm van competitie. Uit onderzoek van de financiële gevolgen met simulatiemodellen komt duidelijk naar voren dat de keuze dan naar een totale harmonisatie gaat. Hiermee is deze hypothese aangenomen.

Aan de hand van het beantwoorden van deze hypothesen is de onderzoeksvraag beantwoord:

- In hoeverre is een belastingharmonisatie haalbaar en gewenst in de Europese Unie?

Er moet geconcludeerd worden dat dit beleid momenteel niet haalbaar is, ondanks de stappen die er de laatste jaren gemaakt zijn. De Europese Unie is beter economisch geïntegreerd en zou kunnen profiteren van een harmonisatie. Hierdoor is deze strategie wel gewenst. De landen zijn echter nog niet genoeg gelijk, wanneer er gekeken wordt naar politieke stabiliteit. Dit leidt ertoe dat met het huidige systeem van unanimiteit van

stemmen binnen het belastingbeleid van de Unie, de haalbaarheid van een belastingharmonisatie gering is. Om dit te veranderen moet of het systeem veranderen, of moeten de staten binnen de EU moeten een sterkere politieke eenheid worden.

8.Discussie

De bevindingen van dit onderzoek moeten vooral inzicht geven in de huidige situatie binnen de Europese Unie aangaande het belastingbeleid. Het doel was voornamelijk om te begrijpen waarom belastingharmonisatie nog niet van kracht is in de EU. Het is al jaren een geliefd onderzoeksonderwerp en er zijn uit meerdere studies financiële voordelen gebleken. Hiernaast zou het goed passen in het door de EU gewenste plaatje van een Europese markt die fungeert als één. Aan de ene kant zijn er dus verschillende voordelen, maar aan de andere kant is er de kwestie van soevereiniteit en oneerlijkheid. Met dit beleid zijn de overheden hun volledige zeggenschap over belastingbeleid kwijt en hiernaast zullen de winsten en verliezen per land verschillen.

Verder zijn er tijdens dit onderzoek meerdere complicaties opgetreden. Voornamelijk de resultaten die met Stata verkregen zijn, schieten meermaals tekort op het gebied van validiteit. Het grootste probleem hier is het missen van een stationaire tijdserie. Door deze complicaties moeten de resultaten niet als een accurate voorspelling gezien worden, maar kunnen ze geïnterpreteerd worden als een indicatie.

Voor vervolgonderzoek wordt dan ook zeer aangeraden om deze tijdsregeressies accurater te maken. Om het probleem van non-stationaire data op te lossen, kunnen de verschillen tussen de opeenvolgende observaties berekend worden. Hiermee kan de variantie gestabiliseerd worden. In verband met het enorme aantal observaties en een tekort aan tijd was deze oplossing niet haalbaar. Hiernaast zou economische integratie verder onderzocht kunnen worden, vooral op het gebied van beleid. In dit paper is niet diep ingegaan op de verandering van regels en wetten aangaande handel binnen de EU. Naast handel zou ook een tijdsanalyse gemaakt kunnen worden van consumentenprijzen in de EU. Een beter economisch geïntegreerde Unie zou het immers mogelijk maken om tegen lagere kosten te importeren binnen de EU, wat terug te zien zou zijn in de prijs.

Het onderzoek naar migratie is in dit paper vooral bedoeld om aan te tonen hoe de migratiestromen veranderen, maar geven geen doorslaggevende conclusie. In vervolgonderzoek kan gezocht worden naar meer data, waarmee er een sterkere conclusie getrokken kan worden. Een migratie analyse van de gehele EU zou echter weinig toevoegen aan het debat. Ten opzichte van de landen die gebruikt zijn in dit onderzoek, zal migratie tussen bijvoorbeeld België en Nederland veel minder gebaseerd zijn op arbeid. Hiernaast zijn tussen 2004 en nu weinig dingen veranderd qua toegang tot Nederland voor Belgische arbeidsmigranten, terwijl dit voor Polen en Letland wel zo is. Hierdoor zou er in vervolgonderzoek vooral gepoogd moeten worden migratiedata te verzamelen van de landen die sinds 2004 EU-lid zijn geworden, om zo sterker bewijs van mobiele arbeid in de EU te presenteren.

Dit onderzoek is vooral gefocust op de verandering die de EU heeft gekend in de afgelopen jaren en gaat maar deels in op de discussie van belastingharmonisatie. Het paper van Zodrow is gebruikt als theorie, maar dit zou goed kunnen worden aangepast aan het heden. Verder zou een simulatie van de effecten van zowel een belastingharmonisatie als een minimumtarief opnieuw gedaan kunnen worden, omdat de belastingtarieven sinds deze simulaties van Sørensen aanzienlijk veranderd zijn.

Tot slot is er veel ruimte voor onderzoek naar de mogelijke invoering van een minimum vennootschapsbelastingtarief in de EU. Zoals in de inleiding geschreven is dit een populair voorstel van politici, maar is het weinig behandeld in de literatuur. In dit paper zijn de conclusies over een dergelijk tarief voornamelijk getrokken met behulp van een simulatie in een evenwichtsmodel. Echter, om een goede afweging tussen een minimumtarief en een harmonisatie te maken vergt de discussie meer dan een berekening. Waar harmonisatie genoeg literatuur met theoretische concepten kent, komt literatuur aangaande het minimumtarief tekort.

9.Referentielijst

- Albrieu, R. & Fanelli, J.M. (2011, 15 maart). The Global Crisis and its Implications for Latin America. Geraadpleegd op 19 juli, 2017, van http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/latin+america/dt40-2010
- Apsite, E., Krisjane, Z., McCollum, D. & Shubin, S. (2013). Rethinking Labour Migration Channels: the Experience of Latvia from the EU Accession to Economic Recession. *Population, Space and Place*, 19, 688-702. Doi: 10.1002/psp.1789
- ATKearney (2004). A.T. Kearney's 2004 Offshore Location Attractiveness Index. Geraadpleegd op 30 juni, 2017, van https://www.atkearney.com/documents/10192/509907/Making_offshore_s.pdf/a3dc6fae-0ef9-44fc-8a29-29e2911f7786
- ATKearney (2016). 2016 Global Services Location Index. Geraadpleegd op 30 juni, 2017, van <https://www.atkearney.com/strategic-it/global-services-location-index>
- Batory, A. (2012). Why do anti-corruption laws fail in Central Eastern Europe? A target compliance perspective. *Regulation & Governance*, 6, 66-82. doi: 10.1111/j.1748-5991.2011.01125.x
- Bekaert, G., Harvey, C.R., Lundblad, C.T. & Siegel, S. (2017). Economic and Financial Integration in Europe. *Duke I&E Research Paper; Columbia Business School Research Paper, No. 2017-09, 17-42*. doi: 10.2139/ssrn.2953006
- Brøchner, J., Jensen, J., Svensson, P. & Sørensen, P.B. (2007). The Dilemmas of Tax Coordination in the Enlarged European Union. *CESifo Econ Stud*, 53, 561-595. doi: 10.1093/cesifo/ifm017
- Broekhuizen, K. (2016, 24 augustus). België verlaagt vennootschapsbelasting in vier jaar van 34% naar 20%. Geraadpleegd op 7 juli, 2017, van <https://fd.nl/economie-politiek/1164584/belgie-verlaagt-vennootschapsbelasting-in-vier-jaar-van-34-naar-20>

Consilium (2014). Gekwalificeerde meerderheid. Geraadpleegd op 7 juni, 2017, van <http://www.consilium.europa.eu/nl/council-eu/voting-system/qualified-majority/>

De Mooij, R. (2004). A minimum corporate tax rate in the EU combines the best of two worlds. *Intereconomics*, 39, 180-182. doi: 10.1007/BF03032107

EEPA (2008). Geraadpleegd op 7 juni, 2017, van <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-european-union-and-comments/title-2-provisions-on-democratic-principles/74-article-12.html>

European Commission (2017). Agreements. Geraadpleegd op 12 juli, 2017, van http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/#_mediterranean

European Commission (2017). EU Tax Policy Strategy. Geraadpleegd op 7 juni, 2017, van http://ec.europa.eu/taxation_customs/general-information-taxation/eu-tax-policy-strategy_en

European Commission (2017). Taxation and Qualified Majority Voting. Geraadpleegd op 7 juni, 2017, van http://ec.europa.eu/taxation_customs/general-information-taxation/taxation-qualified-majority-voting_en

European Commission (2017). VAT rates. Geraadpleegd op 7 juni, 2017, van https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/vat/eu-vat-rules-topic/vat-rates_en

Feldstein, M., Krugman, P. (1990). International Trade Effects of Value-Added Taxation. *Taxation in the Global Economy*, 263-282.

Finotelli, C. & Sciortino, G. (2008, 9 december). New Trends in Italian Immigration Policies: 'To change everything in order to keep everything the same'. Geraadpleegd op 22 juni, 2017, van http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/0eb458004f018b40b1fcf53170baead1/ARI161-2008_Finotelli-Sciortino_New_Trends_Italian_Immigration_Policies.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=0eb458004f018b40b1fcf53170baead1

Focus Migration (2008). Geraadpleegd op 22 juni, 2017, van <http://focus-migration.hwwi.de/Spain-Update-08-200.5420.0.html?&L=1>

Genschel, P., Jachtenfuchs, M. (2010). How the European Union constrains the state: Multilevel governance of taxation. *European Journal of Political Research*, 50, 293-314. doi: 10.1111/j.1475-6765.2010.01939.x

Heritage (2017). 2017 Index of Economic Freedom. Geraadpleegd op 30 juni, 2017, van <http://www.heritage.org/index/ranking>

Keat, H.S. (2009). The Global Financial Crisis: Impact on Asia and Policy Challenges Ahead. *Federal Reserve Bank of San Francisco Proceedings*, 267-276.

Li, L., Willett, T.D. & Zhang, N. (2012). The Effects of the Global Financial Crisis on China's Financial Market and Macroeconomy. *Economics Research International*. doi: 10.1155/2012/961694

Mieszkowski, P., Zodrow, G.R. (1986). Pigou, Tiebout, property taxation, and the underprovision of local public goods. *Elsevier*, 19, 356-370. doi: 10.1016/0094-1190(86)90048-3

Niskanen, W.A. (1971). Bureaucracy and representative government.

NOS (2016, 28 februari). Google sluist bijna 11 miljard euro door via Nederland. Geraadpleegd op 18 mei, 2017, van <http://nos.nl/artikel/2087712-google-sluist-bijna-11-miljard-euro-door-via-nederland.html>

NOS (2015, 9 september). Hoe wil de EU de vluchtelingen verdelen. Geraadpleegd op 12 juli, 2017, van <http://nos.nl/artikel/2056803-hoe-wil-de-eu-de-vluchtelingen-verdelen.html>

NOS (2016, 12 december). Oxfam: Nederland op twee na grootste belastingparadijs. Geraadpleegd op 18 mei, 2017, van <http://nos.nl/artikel/2147922-oxfam-nederland-op-twee-na-grootste-belastingparadijs.html>

NU (2017, 2 maart). Dit vinden politieke partijen van belastingen voor ondernemers. Geraadpleegd op 18 mei, 2017, van <http://www.nu.nl/ondernemen/4509066/vinden-politieke-partijen-van-belastingen-ondernemers.html>

Oates, W.E. (1972). Fiscal decentralization. *New York: Harcourt Brace Javanovich*.

Palmer, J.R.B., Pytlikova, M. (2013). Labour Market Laws and Intra-European Migration: The Role of the State in Shaping Destination Choices. *European Journal of Population*, 31, 127-153. doi: 10.1007/s10680-015-9341-5

Rajkumar, A.S., Swaroop, V. (2007). Public spending and outcomes: Does governance matter? *Journal of Development Economics*, 86, 96-111. doi: 10.1016/j.jdeveco.2007.08.003

Rijksoverheid (2017). Export agri & food in 2016 naar recordhoogte. Geraadpleegd op 30 juni, 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/01/20/export-agri-food-in-2016-naar-recordhoogte>

SOMO (2016). Polish migrant workers still frequently face abuse in the Netherlands. Geraadpleegd op 22 juni, 2017, van <https://www.somo.nl/polish-migrant-workers-still-frequently-face-abuse-netherlands/>

Sørensen, P.B. (2004). Company Tax Reform in the European Union. *International Tax and Public Finance*, 11, 91-115. doi: 10.1023/B:ITAX.0000004778.63592.96

Transparency International (2017). Corruption perceptions index 2016. Geraadpleegd op 22 juni, 2017, van https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

United Nations (2017). Millennium Development Goals. Geraadpleegd op 22 juni, 2017, van <http://www.un.org/millenniumgoals/>

Zaiceva, A., Zimmermann, K.F. (2016). Returning Home at Times of Trouble? Return Migration of EU Enlargement Migrants during the Crisis. *Labour Migration, EU Enlargement, and the Great Recession*, 397-418. doi: 10.1007/978-3-662-45320-9_16

Zodrow, G.R. (2003). Tax Competition and Tax Coordination in the European Union. *International Tax and Public Finance*, 10, 651-671. doi:10.1023/A:1026377819946

10. Appendix

(A) Dickey-Fuller toets Intra-EU:

Importland	Gekozen Dfuller toets	MacKinnon p-waarde
Oostenrijk	3	0,1555
België	3	0,3369
Bulgarije	3	0,3342
Cyprus	2	0,1654
Tsjechië	3	0,1787
Duitsland	3	0,1689
Denemarken	2	0,2265
Estland	2	0,4182
Spanje	2	0,2933
Finland	2	0,1457
Frankrijk	3	0,2184
Verenigd Koninkrijk	2	0,6261
Griekenland	2	0,8184
Kroatië	2	0,8245
Hongarije	3	0,4529
Ierland	2	0,7727
Italië	2	0,0973
Litouwen	3	0,5467
Luxemburg	2	0,0387
Letland	3	0,5869
Malta	2	0,4441
Nederland	3	0,1763
Polen	3	0,1062
Portugal	2	0,0247
Roemenië	3	0,3112
Zweden	3	0,1614
Slovenië	3	0,1933
Slowakije	3	0,2056
EU28	3	0,1940

(B) Dickey-Fuller toets Extra-EU:

Importland	Gekozen Dfuller toets	MacKinnon p-waarde
Oostenrijk	3	0,6374
België	3	0,1857
Bulgarije	2	0,2619
Cyprus	2	0,0793 10%-interval
Tsjechië	3	0,3968
Duitsland	3	0,2522
Denemarken	3.	0,2518
Estland	2	0,1657
Spanje	2	0,035 5%-interval
Finland	2	0,1677
Frankrijk	2	0,2243
Verenigd Koninkrijk	3.	0,2207
Griekenland	2	0,1340
Kroatië	2	0,3773
Hongarije	2	0,0733 10%-interval
Ierland	2	0,9271
Italië	2	0,0487 5%-interval
Litouwen	2	0,2059
Luxemburg	2	0,062 10%-interval
Letland	2.	0,0957 10%-interval
Malta	3	0,9548
Nederland	3	0,2434
Polen	3	0,4365
Portugal	2	0,0594 10%-interval
Roemenië	2	0,003 5%-interval
Zweden	2	0,1344
Slovenië	3	0,4436
Slowakije	2	0,1839
EU28	3	0,2571

(C) Wereldhandel statistiek:

Waarde 2004: 9.574.000 miljoen

Waarde 2016: 16.225.000 miljoen

% verschil tussen 2004 en 2016: 69,47%

% verschil tussen 2016 en 2017: 4,06%

Tijdserie-coëfficiënt : 658592,3 miljoen

Dfuller toets 2: p-waarde= 0,2522

(D): Resultaten Extra-EU import, rode getallen zijn niet significant op een 95%-betrouwbaarheidsinterval:

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Oostenrijk	1,35 miljard euro	4,31%	2,24%
België	5,15 miljard euro	4,18%	1,58%
Bulgarije	378 miljoen euro	4,34%	4,72%
Cyprus	9,38 miljoen euro	0,39%	0,91%
Tsjechië	1,51 miljard euro	5,63%	4,23%
Duitsland	9,73 miljard euro	3,03%	3,16%
Denemarken	510 miljoen euro	2,3%	1,6%

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Estland	50,3 miljoen euro	2,04%	4,34%
Spanje	2,84 miljard euro	2,64%	0,41%
Finland	-17,8 miljoen euro	-0,12%	1,89%
Frankrijk	3,91 miljard euro	2,45%	2,05%
Verenigd Koninkrijk	8,18 miljard	2,88%	1,8%
Griekenland	226 miljoen euro	1,13%	-3,48%
Kroatië	-60,2 miljoen euro	-1,32%	1,91%

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Hongarije	256 miljoen euro	1,35%	3,5%
Ierland	422 miljoen euro	1,8%	1,3%
Italië	2,6 miljard euro	1,8%	0,98%
Litouwen	399 miljoen euro	5,43%	5,2%
Luxemburg	-42,4 miljoen euro	-0,94%	1,36%
Letland	83,9 miljoen euro	3,34%	4,81%
Malta	121 miljoen euro	4,75%	3,57%

Importland	Groei waarde t.o.v. 2016	% groei t.o.v. 2016	% groei 2016 t.o.v. 2004
Nederland	10,1 miljard euro	4,18%	2,91%
Polen	2,92 miljard euro	5,87%	4,4%
Portugal	288 miljoen euro	2,12%	1,03%
Roemenië	242 miljoen euro	1,57%	4,74%
Zweden	1,16 miljard euro	3,17%	2,55%
Slovenië	508 miljoen euro	6,33%	2,18%
Slowakije	761 miljoen euro	5,62%	5,14%
EU28	53,6 miljard euro	3,13%	2,41%